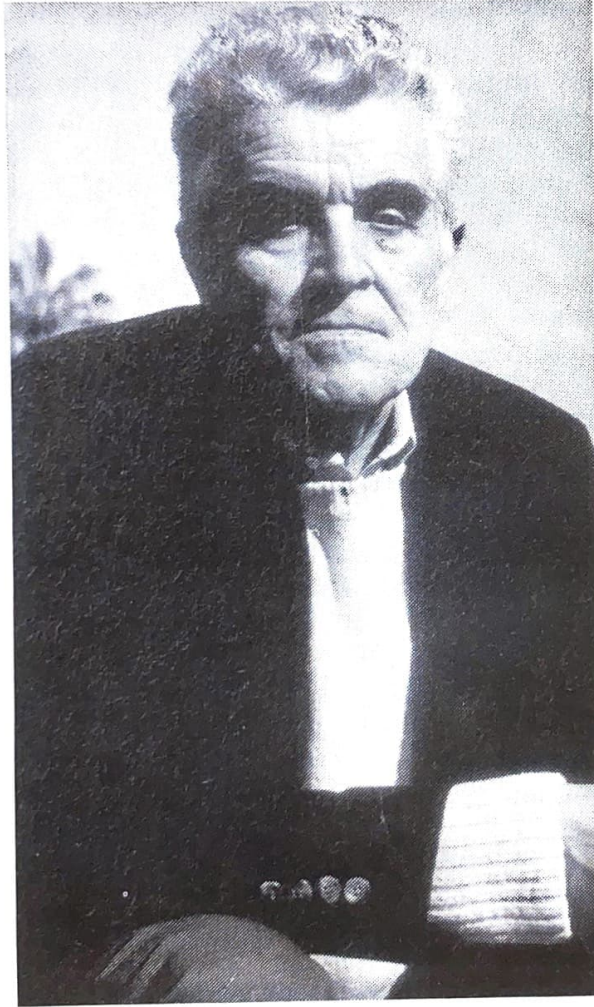

Girard wordt teruggefloten

De hypothese van de Franse filosoof en literatuurwetenschapper René Girard (1926) kenmerkt zich niet door bescheidenheid: zij biedt een alomvattende verklarende theorie van de cultuur. Uitgaande van de stelling dat mensen nabootsende wezens zijn die elkaar in rivaliteitsverhoudingen gevangen houden, brengt Girard het verborgen geweld aan het licht waarop de samenleving rust. Geweld dat zich openbaart – dat is de tweede pijler onder zijn theorie – wanneer de onderlinge rivaliteit zich ontlaadt op een zondebok. Het meeste van Girard's werk, waaronder zijn hoofdwerk *Wat vanaf het begin der tijden verborgen was* is inmiddels toegankelijk in het Nederlands. Ook werd er een bundel studies naar aanleiding van zijn werk uitgebracht onder redactie van W. van Beek, *Mimese en geweld* (1988). Dat het werk van Girard in ons land aanslaat blijkt uit het verschijnen van een tweede bundel artikelen rondom zijn hypothese. Zij zijn de vrucht van discussies van een interdisciplinaire studiegroep aan de Vrije Universiteit. In dit opzicht is de theorie van Girard al werkelijk vruchtbaar, nog afgezien van de inhoud ervan: zij biedt aan theologen, letterkundigen, psychiaters, sociale wetenschappers, zelfs aan natuurweten-

René Girard

schappers (je vindt ze allemaal in dit boek aan het woord) een gemeenschappelijke taal aan, waarin zij onderling kunnen communiceren. Met Girard zit je bij elkaar om de tafel, en kom daar maar eens om in het universitaire bedrijf. Toch is het geen echt 'universitaire' bundel: de vraag naar de praktische toepassingsmogelijkheden van Girard overweegt. 'Ook dit is een toetsing van zijn hypothese, en niet de minst belangrijke', merkt een van de samenstellers, Hans Weigand, in zijn inleiding terecht op. Wat kun je nu met Girard? Een vraag waarvoor wetenschappers doorgaans weglopen, wordt hier tot uitgangspunt verheven.

De bundel stelt in dit opzicht echter teleur. In dubbele zin: zo praktisch als wordt gesuggereerd is het boek in de eerste plaats zeker niet. De bijdragen zijn (behalve ook van inhoud en kaliber) zeer verschillend van karakter, zodat men het bandje om het boek echt voelt knellen. We treffen er naast academische beschouwingen ook persoonlijke ontboezemingen aan, behalve een doorwrocht betoog over de 'mimemis als metaforische referentie' (M. Elias) en een afscheidscollege over de zieke als zondebok (M. Schoffeleers) ook een terugblik op eigen kerkelijk werk (A. Douwes). In de artikelen van A. Lascaris en R. Kaptein over hun betrokkenheid bij het maatschappelijk werk in Noord-Ierland (waar termen

Foto RBP

als geweld, rivaliteit en zondebok gewoon op straat liggen) ligt de maatschappelijke praktijk echter wel voor het oprapen en is ook de relevantie van Girard duidelijk. Maar in andere bijdragen die ook vanuit het 'praktische concern' zijn geschreven, proeft men een lichte teleurstelling (en dat is de tweede). Zodra het echt menens wordt met Girard, laat hij het vaak afweten. De mens een nabootsend wezen, de opvoedingsdeskundige bijvoorbeeld weet er alles van.

Girard doet ook verstrekkende uitspraken over moderne opvoeding. Maar zodra een nieuwsgierig geworden pedagoog (W. de Haas) doorvraagt welk inzicht Girard in opvoedingsituaties kan verschaffen, moet hij constateren: 'het pedagogisch perspectief ontbreekt'. Girard ziet wel de alomtegenwoordige nabootsing, maar niet het uiteindelijke doel ervan: het zelfstandig mens worden. Zo moet ook A. Douwes constateren, die naar concrete aanwijzingen voor verzoening in het diakonaat zoekt, dat Girard 'met de consequenties van zijn eigen hypothesen niet helemaal raad weet'.

R. Luijff en P. Tijmes, die Girard bevragen op zijn visie op de moderne economie en technologie, moeten eenzelfde conclusie trekken: behalve een 'bijzonder onbevredigend', 'verduisterd' zicht op de ontstaansvoorwaarden van de moderne economische samenleving, concluderen ze ook een gebrek aan vertalingsmogelijkheden 'in concrete politieke daden en beslissingen' in de theorie van Girard. Blijkbaar voldoet Girard niet als hij wordt gelezen als profeet, maar evenmin als wetenschapper. Sommige noties zijn nogal vaag en verdienen meer onderscheidingen en een verfijnde terminologie, geven de samenstellers in hun nawoord dan ook toe. Maar zijn we er dan? Ook al erkennen we de verklarende kracht van zijn hypothese, we kunnen er blijkbaar niet direct mee op de feiten toetappen.

Voor sommigen zal daarmee de kous af zijn en zij zullen Girard ontgoocheld de rug toekeren. Temeer omdat Girard zelf zich aan deze vertaalslag weinig gelegen lijkt te laten liggen en liever Shakespeare analyseert dan de concrete maatschappelijke verhoudingen. Maar de auteurs in deze bundel willen het er niet bij laten zitten: zij vragen zich (en daarin onderscheiden zij zich als echte Girard-fans) niet af óf Girard gelijk heeft maar hóe hij dat heeft. Met andere woorden: wat is de status van zijn theorie? Hoe moet je zijn werk lezen?

De praktische inzet aan het begin van het boek is aan het eind helemaal zoek: 'Om van interessante hypothese door te groeien tot volwassen theorie zou het werk van Girard meer bezinning op de methodologische en filosofische grondslagen goed kunnen gebruiken', concluderen de samenstellers. Girard is blijkbaar te vroeg op straat losgelaten. Hij wordt teruggefloten, de studeerkamer in.

Frits de Lange

André Lascaris/ Hans Weigand (red.): Nabootsing; in discussie over René Girard. Uitgave Kok. Prijs f 36,50.